

Батьківська любов буває причиною надмірностей у вихованні. Якщо любити не вміють, ця любов переростає в нарцистичне властолюбство. Вміння любити — це щось більше, ніж відчуття любові.

Воно коливається між щастям та страхом. І головне в умінні любити — здатність вчасно відпустити, надати тому, кого вважаєш дитиною, свободу.

Геннінг Келлер «Загадка страху»

Рік тому. Літо

Вийти на свободу не означає звільнитися.

Учитель вкладав у голови менших цю істину довго, неквапно, старанно і невтомно. І дівчина переконалася — він казав правду. А також до неї дійшло: правда завжди одна, ось тільки підтверджуватися істина може різними способами.

Коли вона знайшла старшого брата та прийшла до нього разом із іншою його меншою сестрою, то зрозуміла — там, за межами окресленої ним Території Свободи, вона справді ніколи не почувалася вільною. Бо там, за межами території старшого брата, від неї постійно чогось вимагали.

Наприклад, Родя, Родіон — теж хотів бути другом і учителем.

Постійно вчив її жити, зануда паскудний. Батькам він подобався, навіть дуже подобався, і дівчина розуміла, чому саме. Адже Родя був такий самий, як вони: як язик у людини не заболить постійно повчати, радити, словом, виховувати. Тоді вона ще не знала про те, що десь зовсім поруч живе її старший брат, для якого обмеження — найбільший гріх.

Познайомившись із ним ближче, дівчина спершу збагнула — справді, обмежень не існує, свобода понад усе. Потім їй перестало це подобатися, навіть дуже швидко перестало. І тоді вчитель пояснив: у неї є *повне право* на обмеження власної свободи.

Бо по-справжньому вільна людина може чути такою навіть у темному вогкому підвалі.

З мокрицями.

Ось вона, ця страшна правда. Дівчина зрозуміла, що такі ніколи не почувала себе вільною. Ні вдома, ні в тих місцях, куди їй вдавалося втекти від домашньої задухи. Ні поруч із Родіоном, який чомусь уперто знаходив її і повертав назад додому. Ні тут, на Території Свободи, поруч із старшим братом та іншими своїми новими родичами. Особливо в тому підвалі, де вона проходила обряд очищення.

Отже, вирішила дівчина, коли їй нарешті дозволили вийти з підвалу, свободи не буває. Свобода — це казка, примарна оаза в спекотній пустелі, до якої втомлений і виснажений подорожній марно намагається дістатися. І на всіляких там Майданах її можна вимагати, тільки ж не отримаєш.

Ну, десь так учитель і казав...

Але все одно якось уранці дівчина зважилася на те, аби встати і вийти звідси. Залишити Територію Свободи, де вона зовсім цієї свободи не відчувала, аби повернутися у великий світ. Де теж, як казав учитель і як вірила ще місяць тому вона сама, теж усі живуть у добровільних кайданах. Тільки в тому світі були мама, тато, навіть Родя, Родіон — ніколи б не подумала вона, навіть у найгірші свої часи, що може скучити з ним, до божевілля, до нестями.

До смерті.

Вибравшись із свого закутка, дівчина намагалася рухатися тихо. Голова паморочилася, перед очима роїлися веселкові мушки, та все ж вона зібрала останні сили, аби з їхньою допомогою дістатися до виходу, нікого не розбудивши. До того ж дівчина не знала, хто з її нових і вже остогидлих земних родичів, братів і сестер, насправді спить, а хто, як і вона, просто провалився в забуття від утоми та страху й ось-ось прийде до тями.

І з переляку за себе гукне старшого брата.

Бо якщо не гукне, то опиниться у вологому підвалі з мокрицями. А навіть найбільш активні шукачі власної свободи не дуже хотіли відчувати цю саму свободу там, на глибині півтора метра, де можна тільки лежати на холодній цеглі. Одна з молодших сестер розповіла: раніше цей погріб був глибиною трошки більше за два метри. Але учитель, майже відразу після того, як отаборився тут, переобладнав підвал. Невідомо звідки привезли цемент, пісок, машину цегли, і за кілька днів земляну підлогу спершу забетонували, зробивши міцний фундамент, а потім заклали цеглою, піднявши її рівень десь на півметра. З того часу там не можна стояти.

Ті, хто опинявся в підвалі, стояти не дуже то й хотіли. Більшість із них узагалі нічого не хотіли — спустилися туди покійно. Тільки декому, як пояснював старший брат, нерозумному доводилося зв'язувати руки. А решта потім що три години ставала кружка над розкритою лядою підвалу і хором просила в зв'язаного пробачення. Той мусив пробачити, інакше вийти з підвалу ставало складніше.

Дівчина теж пробачила.

Вона й тепер, пробираючись до виходу, ні на кого не сердилася, навіть на старшого брата. Ну, хіба на себе...

Коли вона була вже майже біля дверей, швидше відчула тваринним інстинктом, ніж помітила в напівтемряві підозрілий рух. Не стрималася — зойкнула. Але замість того, аби скочити на рівні і мчати, скільки залишилося сил, подалі звідси, у великий світ, нехай не такий вільний, як їй здавалося місяць тому, дівчина вклякла на місці, приросла до брудної дерев'яної підлоги.

Брудної, бо тут все брудне. За словами вчителя, кожна людина має право не прибирати там, де живе. «Це проти природи», — казав він. Хто бачив чисто прибраний ведмежий барліг, євроремонт у вовчій норі чи ідеально вимиту собачу буду? А ведмеді, вовки та собаки без цього сильні за своєю природою, дужчі за людину, людина їх боїться...

Дівчина второпала: всі, хто опинився на Території Свободи, боялися старшого брата.

І, мабуть, так, як вона, подумки називали його твариною. Тільки для когось ця тварина залишилася прекрасною, а для когось — жахливою, хижою, небезпечною. Від лігва якої треба втікати якомога далі.

Рух повторився.

Дівчина обернула голову туди, звідки відчувався порух, і зустрілася очима зі затуманеним поглядом Левка, одного з молодших братів. Вона так ніколи й не дізнається, ані скільки йому років, ані як його насправді звати. Тут, на Території Свободи, кожен мав право називатися так, як того душа бажала. І цей чоловік називав себе Левком. Вік тих, хто населяв

Територію Свободи, взагалі не мав жодного значення. Бо старший брат для всіх був один, старший за всіх. А решта були один для одного лише молодшими братами і сестрами.

Так велів учитель. Імені якого тут взагалі ніхто не знав, навіть Чорна, наближена до нього і готова, здавалося, вичищати і ковтати бруд із-під його неохайних нігтів. З рештою, яка різниця, як звати вчителя... *мучителя...*

Левко витрищався просто на дівчину, або, краще сказати, крізь неї. Він лежав на боці, спершись спиною об стіну з подертими шпалерами, вирячив перед себе круглі очі, які втратили колір або тут, або взагалі — раніше. В часи, коли Левко волочився від міста до міста, від села до села. В часи, про які іноді міг розказати, навіщось постійно озираючись, хоча тут, на Території Свободи, його минуле і майбутнє не цікавило нікого, в тому числі старшого брата.

Очі кліпнули.

Дівчина приклала пальця до вуст. Вона не знала, чи вдалося вдати на обличчі благальний вираз, але всіма рештками сил намагалася показати, як вона благає Левка мовчати. Минула, здавалося, вічність, перш ніж вираз Левкового обличчя став більш осмисленим, він навіть мляво посміхнувся. Губи ворухнулися, і дівчині здалося, що вони прошепотіли: «Давай!».

Вдячно кивнувши, хоча й усвідомлюючи, що Левко навряд чи зараз зрозуміє всю глибину її вдячності, дівчина продовжила свій рух. Коли вихід був уже зовсім близько, перестала повзти, впевнено звелася навкарачки, постояла так, ніби обираючи

напрямок руху. А потім підрачкувала до дверей, штовхнула їх, перебралася через поріг, озирнулася.

Якщо зараз хтось іще прокинеться...

ДАВАЙ!

Не стримуючи себе, рвонула і тут же втратила опору, поточилася і буквально випала з кімнати в коридор. Дівчину охопила паніка — їй здалося, що зі своєї кімнати зараз вийде вчитель, за ним — Чорна, надприродну лють якої йому інколи доводилося з усієї сили стримувати. Та все одно він був страшнішим за Чорну: адже виховати таку віддану, здатну на все хижачку могла тільки дуже зла людина, для якої в житті справді не існує жодних обмежень.

Учитель міг приборкати Чорну, а ось хто приборкає самого вчителя — запитання без відповіді... Ось чому він був страшнішим за свою улюблену та віддану ученицю.

Може, він і не прокинувся ще. Може, пізнають у парі з Чорною все більші глибини та можливості повної людської свободи. Не маючи бажання переконатися в цьому, дівчина як могла, обережно, причинила за собою двері босою ногою і, рачкуючи, перетнула коридор. Вихід надвір ніколи не зачиняли зсередини. Це одне з правил Території Свободи: двері завжди відчинені для нових молодших братів і сестер. Хочете втікати — будь ласка, казав учитель, роблячи широкий жест у бік паркану, за яким височіли сосни. Тільки куди ви втечете після пережитого та відчутого тут? А головне — від кого? Від себе? Ну, хіба що від себе, спробуйте...

Дівчина вирішила спробувати. Діставшись вхідних дверей, вона поволі звелася на рівні ноги,

спираючись на одвірок, аби не впасти через повне знесилення та виснаження. Учитель має рацію. Він усе ж не дурний чоловік. Після всього, що тут було, після піднятого на пів метра підвалу та кімнати старшого брата, єдине вікно якої постійно запнуте, а в темному кутку постійно сидить ненависна Чорна, втікати можна справді тільки від себе.

І дівчина нарешті вирішила спробувати зробити це — втекти від себе.

Голова паморочилася, та вона не зважала. Переступила поріг, як могла швидко перетнула захищене подвір'я, всім охлялим і страшенно схудлим тілом навалилася на хвіртку, рвонула.

Клямка.

ДАВАЙ!

Вона видалася дівчині такою ж важкою, як соломинка для мурахи. Та втікачка з усієї мурашиної сили смикнула клямку, неймовірно зраділа, коли та посунулася, відкриваючи дорогу, і від радощів дівчина навіть не замкнула її. Ноги самі вели вперед, крізь сосни, берези та дуби змішаного лісу, до стежки, до великої дороги, до людей.

...Водієві позашляховика, який за дві години знайшов на узбіччі траси худу виснажену дівчину в самій подертій брудній футболці та трусиках, вона змогла сказати тільки своє ім'я — Оксана. Прізвище згадала лише в районній лікарні, перед тим, як остаточно втратити свідомість..... Мине менше року від того часу — і ця дівчина вперше побачить за своїм вікном темного привида...

Частина перша. Спадщина

1

Тітка померла і залишила в спадок цілий будинок із присадибною ділянкою.

Спадкоємець — тільки один, київський небіж.

Так уже сталося, що більше на цю спадщину ніхто й не претендував. А єдиний племінник — така свиня, що рідну тітку за п'ять останніх років не те що не навідав — навіть смскою з Новим роком не привітав.

Тим не менш, вона акуратно склала заповіт, і нотаріус у належний термін зв'язався з єдиним спадкоємцем.

Ага, а ще тітку звали Галя...

2

«Так починається більшість класичних, здебільшого англійських романів, де бідний сирота раптом дізнається, що він спадкоємець мільйонів і шляхетного роду», — подумав тоді Антон Сахновський.

Живе така людина десь у столиці чи просто великому місті. Зайнята тільки собою, досягає професійних успіхів і пливе собі по життю, мов паперовий кораблик. Аж гульк: раптом з'являється родичка, про яку ти — чого вже там! — давно й думати забув. Тобто, не з'являється, а навпаки — помирає.

І передає з того світу єдиному небожу привіт, найкращі побажання і ключі від свого маєтку.

У цьому місці оповіді спадкоємець сідає коня і вирушає в далеку путь. Відчиняє заіржавілий від часу замок. Риплять двері, він обережно заходить у порожній будинок, піднімається на порошне горіще рипучими сходами. І там, серед купи мотлоху, стоїть, огорнута павутинням, стара тігчина скриня. Треба лиш відкинути важке віко, і враз повилазять із неї страшні родинні таємниці.

Їх іще називають скелетами в шафі.

Ну, а потім за цю спадщину несподівано починається боротьба. Інтриги плетуться з справжнім візантійським розмахом. Спадкоємця спершу намагаються піддурити, потім одружити на чийсь потворній доньці, аби прибрати спадщину до хижих рук брудного на руку лихваря. Нарешті, спадкоємця таємно викрадають, продають у рабство на корсарський корабель, там він підбиває інших рабів на бунт, захоплює фрегат і пристає до берега безлюдного острова. Ставши згодом королем цієї землі, ошуканий спадкоємець повертається в супроводі вірних йому бійців, аби покарати інтригана, повернути спадщину собі та ще й одружитися на комусь. Скажімо, на звільненій рабині, яка виявиться потім єдиною донькою якогось там вельможі, наближеного до одного з наймогутніших королів Старого Світу...

Щоправда, реалії двадцять першого століття зовсім не відповідали романтиці пригодницьких романів століття дев'ятнадцятого, яких Антон свого часу начитався під ковдрою, що пухла голова і боліли очі. Під ковдрою, бо мамі не подобалося, коли її син

пізно лягав спати. В них удома, в його дитинстві й юності, в маленькому Жашкові, спати воліли лягати рано, вимкнувши світло перед десятою вечора.

Тим не менш, саме таким спадкоємцем, зі старих романів, уявив себе хірург Сахновський, почувши цю несподівану для себе новину. Й, обдумавши ситуацію серйозніше, второпав — саме чогось подібного йому й хотілося. Бо два роки збігло після останнього Майдану, а змін не відбувалося.

Ні, в країні все мінялося повним ходом. Не завжди на добре, бо ж війна почалася, частина територій втрачена, гинуть і калічаться люди. Змін бракувало Антонові. Він не розчарувався, не шкодував про дні й ночі, проведені на Майдані — він там був не лише як громадянин, виконував обов'язок лікаря, все ж клятва Гіппократа. Швидше втомився, адже повернувся зі *справжнього* життя до буднів хірурга. Не геніального, звичайного, не найгіршого, але й не медичного світила. Після майданівських ночей Сахновському бракувало адреналіну.

Цього року йому стукнуло сорок. Вважається, прожита або рівно половина, або більша половина відпущеного. Як на свій вік, Антон відчував абсолютне небажання жити надалі за таким же розкладом. Досяг усього, чого прагнув. Виконав громадянський обов'язок та вийшов на протести, отже, не соромно, не пересидів перед телевізором чи в Інтернеті. Але щастя від перемоги над великим світом у нього не було зовсім.

Порадившись із другом-психіатром, а потім — із другом-сексопатологом, Сахновський все одно не зрозумів: переживає він, сорокарічний чоловіча,

відомий у своїх колах лікар-хірург, кризу середнього віку чи ні. І чи сорок років — це власне той середній вік, про який багато торочать і пишуть як про кризовий для чоловіків, такий собі чоловічий клімактеричний період.

Антон не обмежився консультаціями. Познаходив у Інтернеті та в спеціалізованих відділах медичної літератури все, що стосувалося питання, яке так його переймало. Начитався, аж почала пухнути голова і розболілися очі. Та все одно не розтлумкав: сорок років — це початок життя, його середина чи взагалі кінець, фінал, підведення підсумків.

Підсумки підводити було з чого. Відразу після школи Сахновський чкурнув із рідного Жашкова до чужого Києва. Вивчився на медика, але по закінченні перед ординатурою вирішив поміняти життя радикально — і сам зголосився на військову службу, вік ще мав призовний. З дивної примхи військкома дипломованого хірурга відправили в повітряний десант. Там він навчився стрибати з парашутом, освоїв прийоми рукопашного бою і при цьому встигав виконувати обов'язки помічника лікаря у госпіталі своєї частини. Вміння лупити ворога під дихало після армії зовсім не знадобилося. З парашута теж ніколи вже не стрибав. Зате повернувся в інститут весь такий красивий, у парадній формі, та ще й з понтовим тільником, який гордо визирав крізь розчахнутий комір кителя. Як виявилось, найпростіший спосіб привернути увагу юних медсестер.

Одна з них за рік стала його дружиною. Батько Катерини без стуку заходив у міністерські кабінети, і зять отримав пристойну роботу в хорошій лікарні.

А те, що не блатний, довів уже за кілька перших місяців роботи. Кілька вдалих операцій, у позитивному результаті яких сумнівалися навіть досвідчені колеги, показали: Антон Сахновський — хороший хірург.

Потому все йшло рівно. Кар'єра, дружина, донька, репутація, загальна повага. За весь цей час Антон майже не навідувався додому. А тітку Галю, ту саму, яка лишила йому будинок у спадок, уперше за багато років побачив на похоронах матері: згоріла від раку шлунка, дуже швидко, за кілька місяців, процес виявився незворотнім, він як лікар зрозумів це і прийняв.

Соромно зізнаватися, але від матері, батька, який спився ще в середині дев'яностих, залишившись у Жашкові без роботи, від тітки, взагалі — від усього, що пов'язувало його з ріднею та малою батьківщиною, Сахновський відсторонявся чим далі, тим більше. Дійшло до того, що, почувши від невідомого йому нотаря про спадщину, запитав: «А що, хіба нема кому більше залишити?». І почув довгу та ґрунтовну відповідь, із якої дізнався, нарешті, про весь свій невеликий, виявляється, родовід. Так що збагнув: залишити будинок тітка справді не могла нікому, крім нього, єдиного прямого родича.

Торік Антон Сахновський без жодного жалю оформив розлучення з Катериною. По-перше, вона, як і її тато, не сприйняла Майдану. Їхній доньці на той час виповнилося шістнадцять, у приватному ліцеї з англійським ухилом опанувала чужу мову, як рідну, і дружина вже міркувала про подальше навчання у Великій Британії. До її честі, розбіжності в поглядах не супроводжувалися сварками та скандалами. Вони просто домовилися розлучитися, і Катерина

не вважала себе покинутою чи зрадженою. Вчити доньку за кордоном могла сама без проблем: встигла за батькової підтримки вирости з медсестри до власниці діагностичного центру. Вони ще за півтора року до Майдану спали в різних кімнатах.

Їм перестало бути цікаво разом. Зникли спільні теми для розмов, і коли Сахновський запропонував розійтися, то потай бажав, аби Катька протестувала. Кричала, в чомусь звинувачувала, біла посуд — словом, хоча б якось ожила, дала волю хоч би якимось емоціям.

Нічого схожого: тільки коротке та ділове: *«О'кей, коли хочеш? В мене є пацієнт, крутий перець у суді. Ми можемо навіть на засідання не приходити, чого час дарма витратити»*. Ось і все, підсумок сімнадцяти років подружнього життя вклався в три речення».

Власне, це Катерина повідомила Антону про смерть тітки Галі.

3

У фінансово стабільні часи, ще задовго до початку кризи кінця 2000-х, Сахновські купили окрему двокімнатну квартиру в новобудові.

Спершу думали, що буде доньці. Та дівчина, націлившись учитися за кордоном, не особливо претендувала на це житло. Зате після розлучення окремий барліг знадобився Антонові. Й він щасливо перебрався туди, взявши з їхньої колись спільної з Катєю домівки лише свій одяг і свої книжки.

Стільниковий телефон Сахновський поміняв іще раніше. Ідіотська ситуація — телефон вкрали просто

в лікарні. Злодюжку спіймали, навіть показали про це сюжет по телевізору в новинах, Антон майнув там секунд на тридцять, отримав кілька належних хвилин слави. Та ось біда: телефон злодюжка встиг передати напарнику. Того, до речі, теж заклали, хірург Сахновський лікував і поліцейних цабе. Але за цей час його трубку вправно скинули за пів ціни баригам біля радіоринку на Караваєвих Дачах. Отже, номер, який багато хто знав, перестав бути актуальним.

Довелося купувати новий телефон. Ось тільки жашківській тітці Галі свого нового номера Антон не повідомив. Бо на той час абсолютно урвав усі зв'язки з малою батьківщиною. Тітка знала лише його домашню київську адресу і номер хатнього, *стаціонарного* телефону — такі ще залишалися в містечках. Та за той час у них у районі міняли АТС, і, відповідно, змінили міські номери. Тож сусідка покійної, така собі Світлана Пимонівич, якої Антон узагалі не пам'ятав, не змогла добитися до єдиного родича померлої жодним із телефонів.

І зробила єдине, що залишалося: дізналася домашню адресу Сахновського, зібралася й поїхала до Києва.

Чужа жінка поняття зеленого не мала, що сусідчин небіж там уже рік як не жив. А Катерина, колишня дружина спадкоємця, саме в той час поїхала відпочивати за кордон із діловим партнером, він же — кандидат у нові чоловіки. Про це сухо повідомила непривітна консьержка, не вповноважена давати *кому попало* будь-які контакти. Тому проста жінка знову вчинила просто: написала записку, де залишила свій контакт, кинула в поштову скриньку

й з почуттям виконаного обов'язку подалася назад. Послання лежало там ще тиждень. По поверненні Катерина знайшла його не відразу, бо консьержки в їхньому парадному чергувалися. Тож дізналася про записку ще за два дні. Витягнула, прочитала і тут же набрала чоловіка на стільниковий.

Сахновський довго думав, чи треба хоча б формально відвідати могилу тітки і дати якісь гроші на догляд. Жашків давно вже був йому не рідним. Залишився лише цяткою на мапі не такої вже й далекої Черкаської області. Та все ж чемно зателефонував пані Світлані Пимонович, подякував за небайдужість і посумував, як того вимагала пристойність. Але потім життя раптово вивернуло: жінка зафіксувала його номер, і того ж дня перетелефонував на диво діловий як для провінції нотаріус.

Так Антон Сахновський дізнався, що успадкував будинок у приватному секторі міста Жажків Черкаської області. Тепер треба було вирішити, що з цією спадщиною робити.

З цією думкою спадкоємець переспав одну ніч.

А на ранок прийшло рішення, яке здивувало як самого Антона, так і тих, кому він про це рішення повідомив.

4

—Тобі, Антонію, робити нема чого?

З новим супутником життя своєї колишньої дружини Сахновський познайомився відразу ж після розлучення. Катерина в найкращих світських традиціях представила чоловіків один одному, й Антон

доволі швидко знайшов із Романом Кравцовим спільну мову. Потай він не без утіхи зізнавався собі: Катька не шукала для себе нічого кращого чи навіть просто інакшого. Вона звикла до певного рівня життя та до певного способу професійного й особистого спілкування. Тож не займалася пошуками добра від добра.

По суті, її майбутній чоловік відрізнявся від колишнього лише зовнішністю і медичною спеціалізацією. Обоє добродіїв відразу просікли це, чесно визнали один одного молочними братами і навіть дозволяли собі переходити на фамільярності в спілкуванні, називаючи один одного, відповідно, Антоніо і Ромео.

Своїм підходом до життя Кравцов мало чим відрізнявся від Сахновського, хіба що так само, як Катерина, не сприймав Майдану та поступових змін довкола. Ромео був достатньо відомим психіатром. Кілька років тому спільно з колегою-наркологом і його колишніми пацієнтами-бізнесменами організував у Києві один із багатьох центрів наркологічної та психологічної допомоги алкоголікам і наркоманам. Новий муж Катерини вельми міцно й упевнено почувався у фінансовому плані, був на «ти» з політиками та бізнесменами, чікими прізвищами рясніли інтернет-видання, а обличчями — телевізійні новини. Тепер Кравцов займався розширенням своєї практики і за кілька місяців готувався відкрити новий центр діагностики та лікування. Куди запрошував працювати й хірурга Сахновського, обіцяючи йому відразу посаду завідувача відділенням.